

«Biziraupena kontsigna guztien gainera dago»

Nobela ekarri zuen udazkenean Garbiñe Ubeda Goikoetxeak. *Hobe isilik* (Elkar, 2013), Augustin Zubikarai beka jasotako proiektua mamiturik heldu zitzaigun. Aitona desagertuaren bilako ibilia, batetik, narratzailearen barne munduko korapilo bihurria, bestetik. Kazetari genuena plazara irten da, idazle egina.

| MIEL A. ELUSTONDO |

Argazkiak: Zaldi Ero

Hobe da isilik?

Askotan bai, nahiz eta kosta egiten zaigun isilik egoten. Ez dakigu isilik egoten.

Hobe da egia gorde?

Egia erdizka dakigunean, hobe da isilik, bai, egiaren muina ondo jakin arte behintzat. Ez baitakigu egia erdi horrek osoaren antzik izango duen ere, eta min handia sor daiteke, atzerabiderik ez duen mina, gainera.

Zerk jarri zintuen *Hobe isilik* eleberri honen bidean?

Etxean eta nire baitan bizi izan dudak prozesuak. Bizitzako urte dexente eman ditut modu batera edo bestera aitona bila. Ez buru-belarri horretara jarrita, baina mentalki bila. Harroa eman badezake ere, aurkituko nuela pentsatzen nuen beti. Bilatze horrek bidea egin zuen Hendaian, hara bizitzera joan ginenean. Frantziako administrazioaren funtzionamendua apur bat ezagutzeak pauso bat harago ematen lagundu zidalako. Desagertze horren atzean dagoen historia ikaragarria kontatu beharra neukan, baina ez gure etxe-koentzat soilik, denok ulertzeko klabea baik. Gure aitona pertsonaia bihurtu eta bere historia kontatzea denon onerako izan zitekeela uste nuen; nobela erresolbitzeke utzi ditudan inkognitak barne.

Fikzioa baliatu duzu gertaera erreala oinarri duen narrazioan...

Zalantza izan nuen kazetaritzaren bidetik jo, edo fikziotik abiatu, literaturatik. Baina kazetaritzak –kazetaritza zurrinak, bost uve bikoitzak, esan nahi dut–, nekatuta nindukan.

Hitzez idatziz

“Garbiñe Ubedak idazten du, hitzez ez dakielako bere burua horrela agertzen. Hitzez motza izanez gero, errazago da idatziz nork bere burua adieraztea. Beste batzuek musika bidez egiten dute. Nik, idatzian bilatu dut nire bidea. Berandu deskubritu dut. Kazetaritzak ireki zidan bidea –horretan eman ditut urteak–, eta berandu ausartu naiz literaturan”.

Bide estu horrek ez zidan laguntzen aitona-ren historiaren bilaketan egin ditudan hausnarketak, kezak eta minak kanporatzen. Fikzioak, berriz, ate guztiak zabaltzen zizkidan.

Aitona desagertu zitzaizuen 36ko Gerraren ostean: Jose Ubeda Apaolaza... Haren historia da *Hobe isilik*...

Gutxi gorabehera, bai. Altsasun sortu zen, ama altsasuarra, aita Madril partetik etorria, nonbait. Paralelismo handia dago, beraz, gure aitona eta liburua ageri den desagertuaren artean. Paralelismo handia, batetik, eta distorsio handia ere bai, bestetik! Gauzak nola gertatzen diren eta ageri diren pertsonaiak ez dira, zehazki, gure historia, nahiz eta, oinarria, gure familiaren historia den.

Ez da zuen etxean aitona historiari heltzen diozuen lehenengo aldia. Zure anaiek ere kontagai erabili zuten Bide ertzean-en *Non dira* diskoan...

Aipatu zituzten bai, aitona, birraitona... Esate baterako, birraitona [Jose Ubeda Sanchez] Urbasako zuloren batean dago. Gure etxeak aipatu zituzten, bai, baina gerrak sortutako biktimak hartu zituzten, oro har, kantagai. Nik, aldiz, historia zehatz bat hartu dut, historia zehatz baten bila abiatu naiz liburua.

Aitona historiarekin batera –hark egin zuen balizko bidearekin batera–, narratzaileak aitona bilaketan egiten duen barruko bideak ere garrantzi handia du *Hobe isilik* nobelan. Narratzailearen gogoeta, kontraesan, atzeraurrerak...

ERDIKO KAIERA

poko Nevada baino, bere barruko mundua kontatzea interesatzen zitzaiola...

Tira, oraindik ez dut Nevadako hori irakurri, baina aitonaren historia kontatu nahi izan banu, besterik gabe, nobela historikoa egin beharko nukeen, eta niri hori ez zait axola. Gainera, ezinezkoa da aitonaren larruan sartzea. Guk gaurko eguna bizi dugu, onerako eta txarretarako, eta *Hobe isilik* da nik neure buruari –neure buruari lehenengo–, esplikatu behar niona. Ondoren dator nire barruko kezka eta pentsamenduak sozializatzea, nolabait.

Besteak beste, galderak sozializatu dituzu irakurlearekin. Narratzaileak bere buruari egiten dizkion hainbat eta hainbat galdera, erantzunik ez dutenak, aitona galdu hark beste inork erantzun ezin dituenak...

Ez nuen ezer epaitu nahi, nahiz eta horretarako joera dugun denok ere: testuingurua behar bezala ezagutu gabe, dena gure galbahetik pasatzekoa. Joera dugu, eta, beharbada horretaz kontziente naizelako, agerian uzten saiatu naiz liburuan. Narratzailea etengabe saiatzen da horretan ez erortzen, eta epaitu orde galderak planteatzen.

Nola asmatu duzu bilaketa horren historia egituratzea?

Ez dakit, bada, nola egin dudan ere, ez dut horretarako esplikaziorik. Jakin nekien bakarra da protagonistak bizirik balego bezala hitz egingo ziola desagertuari.

Augustin Zubikarai beka jasorik dator *Hobe isilik*...

Proiektua aurkeztu nuenean, zer kontatu nahi nuen azaldu nuen, hau da, aitonaren bila hasiko zela narratzailea eta, bitartean, familiari gainbegiratu egingo ziola, askoz gehiago gabe. Jakina, horrekin batera, lagina bidali nuen. Ordurako idatzia neukan hasiera, puska bat. Uste dut laginagatik emango zidatela saria, nire azalpena ez zen-eta apartekoa... Ni, izan ere, oso baldarra naiz gauzak azaltzen, gauza egin arte ez dakit zer egin nahi dudan esplikatzeko. Hortaz, lagina idaztea zen modurik onena, eta, gainera, ezinbestekoa zen. Ez nuen sariketa horretarako asmorik, baina albotik etorri zitzaidan oharra. Bidali nuen, saria jaso nuen, dirua, batetik, eta liburua zabaltzeko tranpolina, bestetik. Tartean, idazteko obligazioa ere bai, jakina, eta euskaldunok hitzekoak omen garenez, egin dut, epearen barruan...

Aitonaren historia baino gehiago, desagertu horren familiak egin duen bidea interesatzen zitzaidan. Azkenean, gerrak lorratz luzea izaten du, eta desagertuak ondoan bizi ditugun mamuak dira. Hura estaltzen saiatzen gara, baina alferrik da, beti ageri du hondarra, eta hondar horrek noraeza eta kezka eragiten dizkio familiari. Nire kasuan, esaten dizut, desagertuaren historia baino gehiago, hark utzitako zuloak bere familian zer eragin zuen kontatu nahi nuen.

“Egia erdiak egia osoaren antzik izango ote duen ez dakigunean, hobe isilik”.

Horixe irakurri genion Bernardo Atxagari ARGIA-ko orrialdeotan *Nevadako egunak* aitzakia. Kan-

“Gauzek bere horretan segitzen dute: batzuek, lehen bezain zanpatzaile eta, beste batzuek, berriz, lehen bezain zanpatu”.

Epe barruan idatzi beharrak presioa ere bada-
kar...

Epeak ez du idazteko modua ezertan baldin-
tzatu. Bestela ere, idazteko asmoa nuen, eta
horrela idatziko nuela uste dut. Urtebete
gehiago izan banu, baliteke beste bukaera bat
izatea liburuak, urratu ahala egin dudalako
bidea. Liburua idazten hasi nintzen eta ailega-
tu naizen lekura ailegatu naiz. Erditik aurrera
garbi nekien bukatu den puntuan bukatuko
zela nobela. Liburua argitaratu ondoren jaso
ditudan zenbait komentario entzun eta gero,
berriz, beharbada luzatu egingo nuen liburua,
haratago joango nintzen.

Noraino?

Aitona desagertuari zer gertatu zaion gutxi
gorabehera jakinda, bonba horrek zer uhin
hedakor duen etxe baten barruan kontatuko
nukeen. Hori ere esplikatuko nukeen, seguru
asko, lana idazteko bi urte izan banitu. Baina
hori ez dago jakiterik. Tira, bigarren partea
ere egin liteke, ezta? Kar, kar... Epea jarri
zidaten, eta beharrezkoa da, bestela ez dago
lana bukatzerik, erraza da gauzak geroko
uztea, lana eta familia nahikoa delako. Epeak,
berriz, idazteari lehentasun bat ematea dakar:
hitz eman duzu, bukatu egin behar duzu. Eta
bukatu behar duzu, ondo, gainera! Uste dut
luzapena izan zezakeela nobela honek, baina,
aldi berean, uste dut puntu horretan bukatu-
ta, eta pausatu dituen galderak pausatuta,

Narratzailea

**“Ez, narratzailea
–persona hori–,
Garbiñe Ubeda
baino zuhurragoa
da, eta
ordenatuagoa,
besteak beste.
Badu Garbiñe
Ubedak ez duen
segurtasuna.
Sortzen dugun
edozein
pertsonaiak du
egiletik zerbait.
Hori horrela da.
Eta liburu
honetako
narratzaileak
niretik dextente du,
baina Garbiñe
Ubedak baino
nortasun eta indar
handiagoa du,
seguru aski. Ez
daukaguna
proiektatzen dugu
askotan”.**

nahikoa egin duela. Iruditzen zait! Nik esan-
da itsusia da baina! Kar, kar...

Zeure burua husteko, baketzeko balio izan dizu
liburuak?

Beharbada, bai. Neure buruari, eta gure
aurreko bi belaunaldiei, beharbada, haien
bizitza duintzeko balio izan du. Hainbeste
lotsarazi zituzten!... Gerratik galtzaile irtetzen
diren guztiak dira lotsaraziak eta zanparaziak,
eta, azkenean, gertatu zaiena lotsatzekoa dela
sinestera iristen dira, eta, ondorioz, isildu egi-
ten dute. Horregatik, eta errepresioagatik,
jakina. Niri, maila batean, kezkak kanpora-
tzen lagundu dit, baina denak ez dizkit buru-
tik kendu.

Aspaldi, albiste dugu egunero: hobiak dira
batean eta bestean, mendi-zulo eta bide bazte-
rretan, han eta hemen... Zenbait elkarte, lanean,
historia hori berreskuratzeko guztizko lanean,
eta, zenbait erakunde, aldiz, memoriaren legeak
berandutzen, oztopatzen ari ez direnean... Zer
dio zure barruak horrelakoak irakurtzean?

Sekulako kontraesanak pizten dizkit gaiak.
Batetik, ilusioa eta esperantza izaten ditut,
pentsatuz halakoren batean gure birraitona
ere azalduko dela, zaila izango da, baina.
Urbasako zuloetan dauden ehunka hil horiek
ateratzea, eta, gainera, identifikatzea, ez da
lan erraza izango. Baina, hala ere, hortxe,
birraitona agertuko den esperantza, eta zor

den egia puska azalera ekartzeko esperantza ere bai. Bestetik, hor dira amorrua eta mala-ostia. Iruditzen zait gerra pasatuta ere, hainbeste urte igarota ere –hirurogeita hamar urte baino gehiago–, lehen bezala gaudela, gauza askotan behinik behin, eta, zer esanik ez, Nafarroan. Gauzek bere horretan segitzen dute: batzuek, lehen bezain zanpatzaile eta, beste batzuek, berriz, lehen bezain zanpatu. Iruditzen zait, eginahalak eginagatik ere, hainbat gauza sekretupean geldituko dela, ezkutuan, betiko.

Aurkezpenean zuk esana: “Hobe da belauniko bizi, zutik hil baino”, Che Guevararen eta gainerakoen hitzak irauliz, alegia.

Esaldia irauli nuen, bai, eta apropos. Fron-tean, lubakian, txikizioaren erdian dagoen soldaduak ezinbestekoa du kontsigna heroikoa, harrapatuta dago, eta zentzua eman behar dio suntsiketari. Baina gerrak ere badu egunerokotasuna, historia liburuetan aipatzen ez den arren, badu babarrunak eltzetik atera behar hori, eta errutina horretan alderantzikatu egiten da kontsigna: biziraupena kontsigna guztien gainetik dago, bizitza da helburua, kostatuta dago, baina gerra egitea, horretarako egin beharrekoak oso heroikotzat joko ez diren arren, esate baterako belau-nikatu. Bizitzarik gabe ez dagoelako ezer. Bizitza dagoen bitartean esperantza ere badelako. Eta ez da alferrikako esana: irau, etorriko da-eta buelta.

Iaz argitaratutako liburuen artean, aipua eta sona jaso du zure *Hobe isilik* eleberriak *Berria* egunkarian, *Jakin* aldizkarian... Laudorioak han eta hemen...

Ez dakit, bada, zer esan. Sekulako beldurra izan diot beti literaturaren parafernaliari. Oso ghettoa iruditu izan zait beti, oso sistema itxia, kofradiaz josia eta egurra emateko

Garazi Goiaren iritzia

“Bi irakurralditan bukatu dut *Hobe isilik*. Zein eder. Hain ongi kontatzen du istorioa! Ez dakit antzeko egoerak biziko zituen, edo istorioaren zenbat izango den erreala –baina gehiagotan esan dudana bezala, horrelako sentsazio hunkigarriak eta, askotan, oilo-ipurdia sortzen badu narrazio batek, zer axola dio erreal, irreal, fikzio edo zer den–. Esaldi askorekin gelditu naiz, ‘Denok dugu sekreturako eskubidea, baina hil ostean ere’... Izan ere, liburuan kontagai dituen bezalako sekretuak eta, oro har, sekretuak ezkutatzea mingarria eta gogorra izaten da. Askotan, ordea, sekretua desestaltzeak ez ote digun min gehiago emango asmatzea hain da zaila. Zer da hobe, sekretua jakin edo ez jakin? Hortxe dilema”.

zalea. Nobela bukatu nuenean, horren gainean esango zutenari kasurik ez niela egingo erabakia nuen. Beharbada besterik idazteko gogoa kenduko zidatelako. Aintzat ez hartzen saiatu naiz... Denok ditugu beldur-rak.

“Desagertuaren historia baino gehiago, hark utzitako zuloak bere familian zer eragin zuen kontatu nahi nuen”

Hobe isilik galtzarbean hartu eta hemendik hara eta handik hona ibiltzeko asmorik baduzu?

Ez dakit. Bizpahiru irakurle-klubek deitu naute, saioaren bat edo beste egin dut –oso gustura ere, Iruñean–, baina, heltzen da momentu bat... disko akastunaren sentipena sartzen zaizu... Uste dut nire lana egin dudala: liburua idatzi dut, galderak egin ditut bertan, eta galdera horiek dira nire ekarpena, eman dezagun. Hortik aurrera, nork bere erantzuna bila dezala, ze batara eta bestearen erantzunak ez dute zertan bat izanik. Nork berea bila dezala. Jendeak nirea nahi baldin badu, emango diot, baina, beharbada, desilusioa izango du entzundakoan. Deitzen duenak hobe du hori jakin. Kar, kar... ■

Liburu azoka

Bermeon, otsailaren 28tik martxoaren 9ra Lamera plazan.

EUSKADIKO LIBURU GANBARA

- Euskal eta erdal nobedadeak
- Euskal musika
- %10eko beherapena

Bizi irakurriz!